

RESOVIA SACRA

STUDIA TEOLOGICZNO-FILOZOFICZNE
DIECEZJI RZESZOWSKIEJ
ROK 24 (2017)

NUMER JUBILEUSZOWY
Z OKAZJI 25-LECIA
DIECEZJI RZESZOWSKIEJ

Rzeszów 2017

KS. JÓZEF MANDZIUK

TWÓRCZOŚĆ PISARSKA O. KASPRA DRUŻBICKIEGO SJ
(1590–1662)

O. Kasper Druźbicki – płodny pisarz ascetyczny, wybitny organizator i kaznodzieja, głęboki mistyk – należy do najwybitniejszych przedstawicieli Kościoła polskiego w XVII stuleciu. Celem niniejszego opracowania jest ukazanie twórczości pisarskiej jezuitę, który potrafił połączyć w sobie głęboką ascezę z życiem czynnym i znalazł czas na pisanie licznych dzieł, przede wszystkim z zakresu duchowości religijnej¹. Zbiorowe wydanie prac o. Druźbickiego wyszło drukiem pt.: *Operum asceticorum R. P. Gasparis Druźbicki*, t. I w Kaliszu

---

KS. PROF. DR HAB. JÓZEF MANDZIUK, emerytowany prof. PWT we Wrocławiu i UKSW w Warszawie, profesor uczelniany Politechniki Rzeszowskiej w Zakładzie Nauk Humanistycznych Wydziału Zarządzania. Kontakt: jmandziuk@op.pl

1. O. Kasper Druźbicki urodził się w 1590 r. prawdopodobnie w Druźbicach koło Piotrkowa Trybunalskiego. W 1609 r. rozpoczął nowicjat, a studia odbył w Poznaniu, otrzymując w 1621 r. święcenia kapłańskie. Był wykładowcą logiki w Lublinie (1623–1625) prefektem studiów w Kaliszu (1625–1626), magistrem i rektorem nowicjatu w Krakowie (1626–1629, 1641–1644), Kaliszu (1638–1641), Ostrogu (1641–1644), Poznaniu (1644–1647), kaznodzieją trybunału lubelskiego (1626–1637), kierownikiem życia wewnętrznego w kolegium Jarosławiu, Lublinie i Poznaniu, rektorem kolegium w Poznaniu i prowincjałem (1629–1632, 1650–1653). Odbył cztery podróże do Rzymu. Jako prowincjał bronił prawa jezuitów do nauczania w sporze z Akademią Krakowską. Pozostawił po sobie ok. 60 dzieł o charakterze ascetycznym oraz 24 tomy kazań i rozmyślań. Wiele dzieł pozostało w rękopisach, a niektóre wydano w obcych językach. Zob. J. Mandziuk, *O. Kasper Druźbicki (1590–1662) i jego nauka o doskonałości chrześcijańskiej*. „Saeculum Christianum”, 24(2017), s. 128-138.

1686, t. II w Poznaniu 1691. Zawierało ono 15 pozycji i wydane było in folio. Inne wydanie, to *Venerabilis Patris Gaspari Drużbicki... Opera omnia ascetica*, dwa tomy wydane w Ingolstadium 1732 r. W tym samym roku również w Ingolstadium ukazało się wydanie podręczne w 17 tomikach. Na przestrzeni 350 lat wyszło drukiem oddzielnie, w różnych ośrodkach wydawniczych, 12 innych pozycji, niezawartych w wydaniach zbiorowych.

P. Pourrat w swoim opracowaniu *La Spiritualité chretiennè* zaznaczył, że „Drużbicki napisał kilka traktatów o życiu zakonnym, o doskonałości, jaką powinien osiągnąć zakonnik i o cnotach, które powinien uprawiać. Pisał też o ćwiczeniach duchownych, o Mszy św. i zagadnieniach ogólnych życia wewnętrznego”². Całą spuściznę pisarską Drużbickiego można więc podzielić na: dzieła z zakresu ascetyki ogólnej, zbiory ćwiczeń duchownych oraz dzieła dotyczące życia zakonnego.

1. Dzieła z zakresu ascetyki ogólnej

Na pierwszym miejscu wysuwa się dzieło omawiające doskonałość chrześcijańską pt. *Tractatus de brevissima ad Perfectionem via, hoc est de perenni Divinae Voluntatis intentione, executione, apprehensione*. Autor na początku stawia pytanie, czym jest doskonałość chrześcijańska? Odpowiada, że tym samym, co świętość, bowiem obie prowadzą do zjednoczenia z Bogiem. Dalej o. Kasper pisze, że każdy człowiek jest powołany do zdobycia doskonałości i musi poznać drogi prowadzące do zjednoczenia z Bogiem. I tu wyróżnia trzy rodzaje ludzi: pierwsi wybrali złą drogę i nie mogą osiągnąć zamierzonego celu, jakim jest zjednoczenie z Bogiem. Drudzy zdecydowali się na drogę dobrą, ale długą, z różnymi zakrętami, przeszkodami i umierają wcześniej, niż osiągają doskonałość. Wreszcie trzecią grupę stanowią ci, którzy wybierają drogę krótką i bezpieczną, i najszybciej dochodzą do zjednoczenia z Bogiem. Cały problem polega na tym, że jest ich najmniej³.

W drodze do doskonałości – zdaniem autora – należy jasno postawić sobie cel, którym jest „tylko sam Bóg i nic prócz niego”⁴. O. Kasper boleje nad tym, że w Kościele jest tak wielu, którzy wprawdzie pragną dążyć do doskonałości, ale szukają różnych rzeczy, które ich od Boga oddalają. W czwartym rozdziale traktatu pada pytanie: Czy istnieje bezpośrednia i najkrótsza droga do zjednoczenia z Bogiem? Owszem – odpowiada autor – a jest nią „droga, która do Boga

2. P. Pourrat, *La Spiritualité chretiennè*, t. 4. Paris 1927, s. 537–538.

3. J. Mandziuk, *Ks. Kasper Drużbicki – teolog i mystyk*. Warszawa 1969, mps, s. 78–80.

4. K. Drużbicki, *Tractatus de brevissima ad Perfectionem via* [...], Kalisz (czy Calisia?) 1682, s. 13.

przez samego Boga prowadzi”⁵. Po prostu tą drogą jest spełnianie woli Bożej. Wzorem dla człowieka jest sam Jezus Chrystus, który najdoskonalej wypełnił wolę Ojca Niebieskiego i za to Go Bóg Ojciec wywyższył. W życiu człowieka Pan Bóg pewne czynności nakazał, a innych zakazał. Do czynności nakazanych autor zalicza Przykazania Boże i postanowienia przełożonych.

W dążeniu do doskonałości – zdaniem autora – nie należy odrzucać środków ludzkich, jak ćwiczenie się w cnotach, w praktykach pobożnościowych, ale nie mogą one zastąpić nastawienia uwagi na Wolę Bożą. Trzeba się do nich odnosić z rezerwą, bo kryją w sobie pewne zboczenia z właściwej drogi⁶. Przy spełnianiu Woli Bożej należy mieć odpowiednią intencję, która powinna być dobra, roztropna, ochotna, nade wszystko zaś czysta. Nie można jej wzbudzać zbyt często i za ogólnie. Można ją obudzić częściej, gdy istnieje coś do wykonania zleconego przez przełożonego. Pod koniec traktatu o. Kasper zaznacza, że przy spełnianiu czynności zgodnych z Wolą Bożą, mają objawiać się uczucia gorącej miłości, czci synowskiej, częściej bojaźni, ufności, pokory, posłuszeństwa, podziwu, że człowiek może tak bardzo zbliżyć się do Boga.

Krótkie opracowanie o. Drużbickiego na temat radości stanowi *Tractatus de gratia delectante et vincente*⁷. Według autora wszelka łaska Boża przynosi radość duchową. Płyne ona z ćwiczeń w doskonaleniu się, jest silniejsza, niż wszystkie przywiązania do grzechu, które są „nocą i smutkiem”; silniejsza niż odraza do krzyża. W rozdziale V zawarta jest doktryna św. Augustyna na temat radości. W rozdziale VI–VII autor zwalcza wroga życia duchowego, jakim jest smutek, przygnębienie („acedia” pustelników) i zachęca do pracy duchowej, niosącej ze sobą radość. Do tego można odnieść adagium, że „smutny święty, to żaden święty”. Polski jezuita okazał się w tym względzie doskonałym uczniem św. Ignacego Loyoli, który tak bardzo zachęcał do poszukiwania pociechy duchowej⁸.

Jedno z najczęściej wydawanych dzieł o. Kaspra Drużbickiego nosi tytuł: *Przemysły zysku duchownego albo nauki do prędkiego w drodze Bożej postępku. Nie tylko ludziom duchownym, ale i świeckim o zbawienie dbającym, przyzwolite*⁹. Kiedy o. Kasper pisał swoje dzieło, znana już był znakomita książka św. Franciszka Salezkiego pt. *Filotea*, będąca podręcznikiem ascetyki, skierowanym

5. Tamże, s. 20.

6. Tamże, s. 53.

7. *Opera omnia ascetica*, t. 1, Ingolstadt 1732, s. 83–96.

8. J. Mandziuk, *Ks. Kasper Drużbicki – teolog i mistyk*, s. 44.

9. Kraków 1671, 1672; Gdańsk 1672; Kalisz 1785, Wilno 1708, Lwów 1746, 1746, fragm.; Poznań 1750, 1866; Toż w przekładzie łacińskim: *Negotiatio spiritualis per varias industrias aeternis ententa lucris*, Kraków 1674, Dylinga 1678, Kalisz 1686.

zwłaszcza do świeckich. Polski autor w swoim dziele zawarł szereg drobnych rad i dokładnych uwag o tym; jak rozłożyć swój czas i jak stosować się do narzuczonego sobie programu; jak stworzyć drobne nawyki, które upraszczają życie, unikając zarazem przeciążenia małymi praktykami albo zautomatyzowania; jak nadać rozliczne cele swoim czynnościom. W prezentowanym piśmie znajdujemy piękne stronicie o tym, jak podnieść nasze czyny do wartości heroicznej; o umiarkowaniu w ilości praktyk, jeśli zechcemy je złączyć z zasługami Jezusa Chrystusa, Matki Bożej i świętych.

*Tractatus de moribus, amore, servitio Aeternae Sapientiae*¹⁰ przedstawia zagadnienie osobistego oddania się Matce Mądrości – Maryi. Wydaje się, iż tworząc to dzieło, autor korzystał z myśli zawartych w piśmie bł. Henryka Suza pt.: *Horologium Sapientiae*. Jest ono jednak oryginalne, bardziej systematyczne i zakończone w każdym rozdziale „polotem uczuciowym”.

Myśli podobne do *Tractatus ad Perfectionem via...* zawiera inne dzieło o. Drużbickiego pt.: *Provisiones senectutis [...] in quibus rarae ac pernecessariae veritates [...] proponuntur*¹¹.

Niejako żywym, zwartym komentarzem do rozmyślania, które zamyka *Ćwiczenia duchowne* św. Ignacego Loyoli jest *Tractatus de caritate perfectorum*¹². W piśmie znajdujemy najpiękniejsze myśli św. Augustyna, św. Bernarda, Lesiusza i innych o miłości. Autor poucza, jak dojść do zażyłości z „Jedynym Ukochanym”. Należy – według niego – najpierw zdobyć poczucie obecności Boga, która ma się stać źródłem przyjaźni, następnie trzeba rozwinąć praktykę nieprzerwanej modlitwy. Ponadto należy ćwiczyć się w czystości sumienia, w pokoju wewnętrznym, we wszelkiej prostocie i w pragnieniu pracowania na chwałę Bożą, bez niepotrzebnego spoglądania wstecz, w wielkiej subtelności sumienia, ale bez skrupułów. Miłość początkujących – zdaniem o. Kaspra – jest jak suche drzewo w porze zimowej, ono ożyje, ale w zwolnionym tempie, w zastoju. Miłość postępujących jest wiosną, w kwiaty ozdobną. Dopiero miłość doskonałych, którzy wytrwają w służbie Bożej i dojdą do żywej przyjaźni, przyniesie rozkwit lata i zbiory jesienne. Miłość doskonałych upaja pokojem i radością. Miłość – pisze dalej polski teolog duchowości – jest małżonką i matką dusz, pozostając równocześnie dziewicą przez swoje zjednoczenie z samym Bogiem. Wprowadzenie jej w czyn wymaga ścisłej współpracy duszy ludzkiej

10. W: *Operum asceticorum*, t. I, Kalisz 1686, s. 410–438; Ingolstadt 1732; w: *Opera omnia*, t. I. Ingolstadt 1732, s. 311–332.

11. Kalisz 1673; w: *Operum asceticorum*, t. I, Kalisz 1686, s. 439–522; Ingolstadt 1732; w: *Opera omnia*, t. II, Ingolstadt 1732, s. 333–392.

12. Ingolstadt 1732; W: *Opera omnia*, t. II, Ingolstadt 1732, s. 249–300.

z Trójcą Przenajświętszą. Dusza bowiem ma się dać pociągnąć przez Ojca, towarzyszyć Synowi, dać się przetworzyć Duchowi Świętemu.

Służba Matce Najświętszej wyraża się najpiękniej w niewydanym drukiem traktacie pt.: *Servitium Deipare*. O. Kasper napisał go na łożu śmierci, ale myśli w nim zawarte nurtowały go od początku jego życia zakonnego.

2. Zbiory ćwiczeń duchownych

O. Drużbickiemu – twórcy polskiej szkoły duchowości religijnej – bardzo zależało na praktycznym prowadzeniu człowieka do Boga. Dlatego też spod jego pióra wyszły opracowania różnych ćwiczeń duchownych. Na pierwszym miejscu należy wymienić *Tractatus de effectibus, fructu et applicatione Sanctissimi Sacrificii Missae, additis exercitiis liturgii et eucharisticis per varios pietatis effectus olim explicatis*¹³. Traktat zawiera jasną naukę o Mszy świętej, naświetloną historycznie, wraz z zastosowaniem praktycznym. Według niego Msza święta ofiarowana Bogu jest wspólnym dziełem Chrystusa, całego Kościoła, kapłana i wiernych. Cele ofiary Mszy świętej zostały sprecyzowane w odniesieniu do różnych form ofiar dawnego prawa. W najwyższym stopniu wydaje się interesować o. Kaspera zastosowanie owoców Mszy świętej. Najdłuższa jest część oryginalna traktatu (164 stron in folio). Są to *Liturgicae observationes*, wydane również osobno¹⁴, mające pomagać kapłanowi w przygotowaniu się do Mszy świętej przez rozmyślanie i rachunek sumienia. Mają one wydźwięk mistyczny. Autor podzielił je na wszystkie dni tygodnia, na różne pory roku liturgicznego i według tajemnic zawartych w Objawieniu. Przygotowanie do Mszy św. wygląda następująco: autor na początku w dwóch, trzech zdaniach przypomina jakąś tajemnicę lub fakt dziejów Objawienia, odtwarza odpowiednią scenę, pobudzając wyobraźnię i rozpoczyna hymn uwielbienia, wdzięczności, prośby i przeproszenia. W dniach pierwszego „Tygodnia” przygotowania i dziękczynienia są osnute na rozważaniach o Bogu w Trójcy Jedynym. W drugim „Tygodniu” dusza zgłębia tajemnicę Wcielonego Słowa, a przede wszystkim cele tego cudu, a więc „przebóstwienie” człowieka i lekcja pokory. Trzeci „Tydzień” wypełniają rozważania o Niepokalanym Poczęciu i życiu Matki Bożej, Jej Wniebowzięciu i chwale w niebie. Sobota czwartego „Tygodnia” została również poświęcona czci Niepokalanej Dziewicy. W czwartym „Tygodniu” dusza wielbi chóry anielskie, Apostołów i Ewangelistów, Męczenników, Wyznawców, Dziewice

13. W: *Opera omnia*, t. II. Ingolstadt 1712, s. 301–500; Praga 1713; Sandomierz 1733, Poznań 1738; Wilno 1758

14. Sandomierz 1717, 1733; Poznań 1718 i pt. *Summa liturgica*, Wilno 1758

i Wdowy. Dalsze rozważania uwzględniają okres Adwentu, Bożego Narodzenia, Męki Pańskiej, Zmartwychwstania, Wniebowstąpienia, a także niektóre uroczystości świętych. Niewątpliwie traktat jest arcydziełem o. Drużbickiego przez głębię rozważań, liryzm wyrazu i solidność doktryny. Na powstanie tego dzieła wywarł wpływ Alvarez de Paz, hiszpański pisarz ascetyczny, swoim pismem pt. *De vita religiosa*, które o. Kasper czytał już podczas studiów filozofii¹⁵.

Dla kapłanów o. Drużbicki napisał *Diurnus sacerdotum cibus ad mensam altaris praeuius, seu considerationes de dignitate, munere et obligationibus sacerdotii*¹⁶. Pozostawił również o pisma zabarwieniu pastoralnym, jak: *In Dominicis anni totius considerationes*¹⁷, oraz *In Festa anni totius considerationes*¹⁸.

Zbiór rozmyślań pt.: *Tractatus de variis Passionem Domini nostri Jesu Christi meditando modus* został wydany drukiem za życia autora w Lublinie w 1652 i w Kaliszu w 1660 roku¹⁹. Dzieło to wzoruje się na piśmie bł. Henryka Suzo pt.: *Sto rozważań o Męce Pańskiej*, z tą różnicą, że u o. Kaspra cały traktat jest egzortą samego Chrystusa, który wspomina fazy swojej męki i podsuwa praktyczne wnioski o prawdach wiary, etyce chrześcijańskiej i o życiu wewnętrznym. Opracowanie współmęki Matki Bożej można porównać z najpiękniejszymi tekstami św. Bernarda z Clairvaux.

Drugim dziełem wydanym za życia autora jest *Fasciculus exercitiorum de praecipuis veritatibus christianae fidei et sapientiae*²⁰. Zbiór zawiera 18 serii po 7 medytacji i obejmuje całość Objawienia o Trójcy Przenajświętszej, o Chrystusie – Przedwiecznej Mądrości, o Bogu-Człowieku obecnym w tajemnicy Eucharystii, o Matce Najświętszej naszej Królowej; o świętych i szczęśliwości niebieskiej, o rzeczach ostatecznych, szczególnie o czyśćcu, o którym posiadamy tutaj cały, wzniosły traktat teologiczny w formie rozważań²¹. Każde rozmyślanie rozpoczyna się kompozycją miejsca, a kończy wzlotem duchowym po rozważaniach nad poszczególnymi tajemnicami. W dziele tym przytaczane są cytaty wielu autorów, jak: św. Cyprian, św. Grzegorz Wielki, a nade wszystko św. Bernard.

15. J. Mandziuk, *Ks. Kasper Drużbicki – teolog i mistyk*, dz. cyt., s. 48.

16. Poznań 1991; Sandomierz 1733; Przemysł 1755.

17. Kalisz 1679; Kalisz 1684; w: *Operum asceticorum*, t. I, Kalisz 1686, s. 861–976; w: *Opera omnia*, t. I, Ingolstadt 1732, s. 645–732.

18. Kalisz 1680; Kalisz 1684; Kalisz 1782.

19. Inne wydania: Kalisz 1664; Kalisz 1686; Kalisz 1721; Ingolstadt 1732; w: *Opera omnia*, t. I, Ingolstadt 1732, s. 393–616.

20. Kraków 1662, Kraków 1672; w: *Operum asceticorum*, t. I, Kalisz 1686, s. 193–409; w: *Opera omnia*, t. I, Ingolstadt 1732, s. 149–310.

21. Por. J. Grzyb, *Wołanie z otchłani. Zjawienia dusz czyśćcowych*. Warszawa 2005.

Typowe rozmyślanie wiernego ucznia św. Ignacego Loyoli, wychowanego na jego *Ćwiczeniach*, znajdują się w piśmie pt.: *Sol in virtuti sua, Jesus Chrystus Salvator mundi, in suarum splendore excellentiarum aspectabilis contemplationi, aestimationi, amori, orbis christiani...popositus*, wydanym również za życia naszego jezuitę w Krakowie w 1662 r.

Ulubionym przedmiotem rozmyślań o. Drużbickiego była Męka Pańska. Już podczas studiów teologicznych napisał wiele medytacji o Męce Chrystusowej, zebranych w dziele pt. *In historiam passionis Domini nostri Jesu Christi secundum quattuor Evangelistas stromata*²².

Ćwiczenia czysto ascetyczne zostały zawarte w takich dziełach jezuitę polskiego, jak: *Ars magna per parva cum facili eximiae virtuti per minima consequendae methodo*²³ oraz *Dyscypliny duszne to jest rozmaite sposoby karania, poniżania i kształcenia duszy naszej przed Majestatem Boskim*²⁴. W dziele tym autor położył szczególny nacisk na ufność do Serca Jezusowego w godzinę śmierci. Kultu osoby Chrystusa Pana dotyczy także dzieło *Paradoxa Verbi Incarnati*²⁵.

Do zbioru ćwiczeń duchownych należy również zaliczyć *Rekolekcje sandomierskie*, opracowane i wydane drukiem przez ks. Jana Szymusiaka²⁶. Jest to seria 30 rozważań na temat *Pieśni nad Pieśniami* (5, 10-16), celem rozbudzenia zasadniczych uczuć rekolekcyjnych: żalu za grzechy, ofiarowania się na współpracę z Chrystusem, współczucia dla Jezusa cierpiącego, radości z Chrystusem Zmartwychwstałym, chęci promieniowania apostołstwem.

3. Dzieła dotyczące życia zakonnego

O. Kasper Drużbicki większość swoich dzieł napisał dla zakonników, jednak niektóre z nich były szczególnie dla nich przeznaczone. Będąc kierownikiem duchownym, opracował dla swoich wychowanków *Exercitia tironum religiosorum in duodecym menses distributa*²⁷, które zostało przetłumaczone przez o. Antoniego Brzezińskiego na język polski pt.: *Szkoła doskonałości chrześcijańskiej*²⁸. Dzieło odznacza się wybitnym wycuciem psychologicznym w stopniowaniu proponowanych ćwiczeń, mądrością rad i trafnością przykładów. Znajdujemy tam m.in. takie rady: „niech tyron [młody żołnierz Chrystusowy]

22. Kalisz 1697.

23. Wiedeń 1699.

24. Poznań 1685; Poznań 1691; Wilno 1797; Kraków 1700; Kalisz 1730; Połock 1818.

25. Praga 1712, Wrocław 1718.

26. K. Drużbicki, *Rekolekcje sandomierskie*, „Sacrum Poloniae Millenium”, 11(1965), s. 618–661.

27. Poznań 1690; w: *Operum ascetitorum*, t. 1, Poznań 1691, s. 1–105; w: *Opera omnia*, t. 2. Ingolstadt 1732, s. 1–86; Moguntiae 1744.

28. Poznań 1871.

nawyknie do rozpoznawania w sobie podobnych niedoskonałości, a skoro je w sobie dopatrzy, niech z własnej pobudki i ochotnie zanieś duchowemu magistrowi. Powinien przeto mieć tyron pewne przez siebie i przez Ojca swego wyznaczone czasy, w których mógłby się udawać do niego, równie i to, z czego ma zdawać mu sprawę. Zawsze jednak powinien on i to dodawać, co nadzwyczajnego mogło zajść w jego duszy, jak również nie będzie on czekał na czas oznaczony, ale pójdzie ile razy będzie mu się zdawało to być potrzebnym²⁹. I jeszcze jeden cytat: „Tyron nie powinien być niezadowolony, gdy o jego błędach doniosą przełożonemu. Nie powinien szukać osoby, która doniosła. Każdy ma być gotowy oznajmić w duchu miłości braku drugich”³⁰. Autor w streszczeniu podał wielkie bogactwa myśli zaczerpnięte z nauki Kasjana, św. Grzegorza Wielkiego, św. Bernarda, św. Bonawentury oraz *Ćwiczeń* św. Ignacego Loyoli w świetle najlepszych ówczesnych jezuickich komentatorów hiszpańskich: Ludwika de Puente i Alvareza de Paz.

Celem ułatwienia ćwiczenia rachunku sumienia, o. Drużbicki napisał *Tribunal conscientiae per varias examinumindustrias seipsam discutientis, tendentibus ad perfectionem, praesertim religiosis, accomodatum*³¹. W dziele tym autor wyjaśnił naukę św. Ignacego Loyoli o rachunku sumienia, którego tematy połączone są z przymiotami Bożymi, Ranami Chrystusowymi i zasadami życia wewnętrznego. W książce zostały podane cenne rady dotyczące organizacji życia zakonnika w różnych okolicznościach, ułożenia programu umartwień oraz właściwego przestrzegania reguły zakonnej. Znajdujemy tam cenne rady dla zachowania się zakonnika w różnych sytuacjach życiowych.

W dziełku *Novellus religiosus seu de vita novellarum religiosorum postquam emissis votis et Collegia veniunt*³² o. Drużbicki zawarł szereg dobrych rad, pouczeń, wskazówek dla studiującej młodzieży zakonnej. Możliwe, że opracował tę pozycję, gdy w latach 1641–1643 był rektorem w Krakowie. Już na łożu śmierci napisał książkę o trzydniowych rekolekcjach przed okresowym odnowieniem ślubów przez zakonników jezuickich.

29. K. Drużbicki, *Szkoła doskonałości chrześcijańskiej*, Poznań 1871, s. 70.

30. Tamże, s. 269.

31. Kraków 1672; Praga 1686; Praga 1709; w: *Opera omnia*, t. 1, Ingolstadt 1732, s. 617–644; W przekładzie na język angielski pt.: *The Tribunal Conscience*, London [1885].

32. Poznań 1690; Praga 1690; w: *Operum asceticorum*; t. 1. Poznań 1691, s. 106–125; Praga 1700; Ingolstadt 1732; w: *Opera omnia*, t. 2. Ingolstadt 1732, s. 87–100; Roma 1740; [Roma 1838]; Pismo było też wydawane pod różnymi tytułami i przetłumaczone na język niemiecki pt.: *Neuer Religios, das ist Kurzer Unterricht für einen angehenden Ordens Geistlichen*, Konstanz 1710; Köln 1714, Landshut 1751.

Prawdopodobnie dla tzw. III probacji jezuickiej o. Kasper wyłożył całą teorię ślubów zakonnych w traktacie *Vota religiosa, seu tractatus de votis religiosis in communi et particulari*³³. W swoim opracowaniu wznosił klasyczne porównanie profesji zakonnej z męczeństwem, przypominające o głębokim pragnieniu męczeństwa. Wszak jego współbrat, o. Wojciech Miceński, poniósł okrutną śmierć w Japonii w 1643 r. To jemu poświęcił obszerną biografię *Vita et mors gloriose suscepta R. P. Adalberti Męciński, Poloni e Societate Jesu in odium sanctae fidei catholicae apud Japones una cum aliis quatuor ex eadem Societate Patribus interemptis*³⁴.

Sprawę posłuszeństwa zakonnego o. Drużbicki omówił w piśmie pt.: *Considerationes de religioso mancipio*³⁵, a kwestię ugruntowania cnót u zakonnika ujął w książce pt.: *De soliditate virtuti in religijne Societatis Jesu requisita. Considerationes*. Doczekała się ona licznych wydań i różnych adaptacji³⁶.

Niejako sumę o życiu duchowym zakonników stanowi dzieło pt.: *Sublimitas perfectionis religiosae...*³⁷, będące streszczeniem najlepszych nauk o. Kaspra o zjednoczeniu człowieka z Bogiem i zdaniu się całkowitym na Jego wolę, o pogoni za doskonałością, o umartwieniu i „nieustannym wyrzeczeniu się siebie samego”, o krzyżu i „wartości sakramentalnej” cierpienia, o czystości intencji, o roli łaski Bożej, o działaniu trójcy Przenajświętszej, o bezinteresownej miłości, z jaką człowiek powinien odnosić się do Boga, o zżyciu się z Przedwieczną Mądrością za pośrednictwem Matki Bożej, pokorze na śladowaniu Boga. Dzieło zawiera 79 rozprawek. Z całością połączone są dwa dodatki. W pierwszym pt.: *De decem generibus sanctitatis* autor przedstawił różne koncepcje świętości, z których tylko ta jest słuszna, w której poszukiwanie czystej doskonałości jest zrównoważone przez poddanie się Woli Bożej i przez troskę o zbawienie innych. To długie rozważanie kończy się rachunkiem sumienia w odniesieniu

33. Poznań 1690; w: *Operum asceticorum*, t. 1. Poznań 1691, s. 126–254; Ingolstadt 1732; w: *Opera omnia*, t. 2. Ingolstadt 1732, s. 101–180; Stara Wieś 1892; W przekładzie na język niemiecki: *Abhandlung von denen drei geistlichen Ordens-Gelübden, Keuschheit und Gehorsam*, Mainz 1739.

34. Kraków 1661; Dzieło było również wiele razy wydawane w języku polskim.

35. W: *Opera omnia*, t. 2. Ingolstadt 1732, s. 181–196.

36. Poznań 1690; w: *Operum asceticorum*, t. 2. Poznań 1691, s. 280–352; Praga 1696; Pod zm. tyt.: *Lapis Lydius...* Munich 1699; Moguntiae 1875; Ratisbona 1876; pt.: *De soliditate...*, Colonia 1721; pt.: *Considerationes de soliditate verae virtuti...* Ingolstadt 1732; w: *Opera omnia*, t. 2. Ingolstadt 1732, s. 197–248; fragment pt.: *Considerationes XII in capita seu fundamenta XII vitae religiosae...* Moguntiae [1750]; W przekładzie na język niemiecki: *Prob-Stein eines Wahren Geistes, oder Denkwürdige Erwägungen...* Salzburg 1740; W przekładzie na język francuski: *Pierre de touche de la solide vertu...*, Paris 1886.

37. Praga 1713; Pod zm. tyt.: *De sublimitate perfectionis religiosae...* Ingolstadt 1732; w: *Opera omnia*, t. 2. Ingolstadt 1732, s. 501–605.

do Ran Chrystusowych według pięciu punktów ignacjańskiego rachunku sumienia. Drugi dodatek pt.: *De fervore et renovatione spiritus* jest rozważaniem o letniości w życiu wewnętrznym, zawsze w potrójnym odniesieniu do woli i chwały Boga w trosce o doskonałość własną i bliźniego.

4. *Meta cordium Cor Jesu* i początek kultu Serca Jezusowego w Polsce

O. Kasper Druźbicki jeszcze przed objawieniami w latach 1673–1675 św. Małgorzaty Marii Alacoque szerzył w Polsce kult Serca Jezusowego. Charakterystyczne było u niego powiązanie czci Serca Bożego z nabożeństwem do Męki Pańskiej, a szczególnie do Ran Chrystusowych³⁸. W swojej książce pt. *Meta cordium Cor Jesu* zawarł bogactwo form, różnego rodzaju akty miłości, uwielbienia, dziękczynienia, odnoszące się do Najświętszego Serca. Już we wstępie podał istotę nabożeństwa do Serca Bożego, pisząc: „Ćwiczenia do Serca Pana Jezusa, które masz w rękę i przed oczyma odnoszą się wprawdzie i przede wszystkim do fizycznego Serca Jezusa, do Jego serca cielesnego, lecz o tyle tylko, o ile ono ukształtowane jest przez najświętszą duszę i o ile jest ożywione i zjednoczone z sercem wewnętrznym i duchowym, o tyle również, o ile istnieje hipostatycznie w Osobie Słowa. Od tych bowiem warunków zawisała lub raczej z tych źródeł wypływa cała wartość, potęga i bogactwo serca fizycznego. I jest rzeczą nader zbawienną, a Sercu Jezusowemu bardzo miłą, by je tak pojęte rozważać, oddawać mu hołdy miłości, uwielbienia, dziękczynienia, często je wzywać i spełniać wszelkie inne praktyki pobożności”³⁹.

Na pierwszych stronicach prezentowanego dziełka spotykamy *Officium* do Serca Bożego, w którym autor zawarł i wychwalił przymioty tego Serca. Píše, czym Ono jest dla ludzi i podaje różne porównania. Do małej doksológii po „Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu” dodaje słowa: „Sercu i Duszy i Słowu Wiecznemu”. *Officium* kończy się trzema modlitwami, a w jednej z nich zostało wyrażone zupełne poddanie się Woli Bożego Serca w następujących słowach: „Ty zmiłuj się nade mną, jak chcesz, wiesz i możesz”⁴⁰.

Po modlitwach kończących *Officium* występują *Westchnienia do Serca Jezusowego*, w których autor prosi o łaskę, by mógł być w ścisłej łączności z Sercem Bożym. Natomiast w drugiej części tychże wezwań prosi Serce Boże, by go

38. Podobne zjawisko występowało u innych czcicieli Serca Jezusowego, do których należy zaliczyć: św. Mechtyldę (†1298), św. Gertrudę (†1381), św. Ludgardę (†1246), św. Katarzynę z Sienny (†1380), Jana Taulera (†1361), bł. Henryka Suza (†1366), Jana Justusa Landsberga (†1539), św. Jana Eudesa (†1680) i jezuitów: Jakuba Alvareza de Paz (†1620) i Wincentego Caraffę (†1649).

39. K. Druźbicki, *Meta cordium Cor Jesu*, Kalisz 1683, s. 1–2.

40. Tamże, s. 11.

poznało, błogosławiło mu i rozpałało w nim uczucie pobożności. W nauce zamieszczonej po wezwaniach wskazana jest potrzeba modlitwy myślnej. Pomocą do rozważań w rozmyślaniu powinny być wezwania kierowane ku Sercu Jezusowemu. W tych rozważaniach o. Kasper kieruje się wskazaniem św. Ignacego Loyoli, przedstawiając sposób jego rozmyślań, polegający na głębokim wniknięciu w treść każdego słowa. W ten sposób – twierdził – należy rozważać obrazy, czynności, cnoty względem Serca Bożego⁴¹.

Następne wezwania o. Kasper podzielił według stopnia doskonałości, a więc dla ludzi doskonałych, postępujących i pokutujących. W tym wypadku nawiązał do podziału na trzy stopnie w dążeniu do Boga, wprowadzonego przez św. Bernarda z Clairveaux: *via purgativa, illuminativa, unitiva*. We wskazaniach dla ludzi doskonałych autor wspomina o rozpaleniu się miłością i pragnieniem Serca Jezusowego, któremu należy oddawać pokłony pełne dostojenstwa. Serce to należy ofiarować „Ojcu Przedwiecznemu, Duchowi Świętemu, samemu Słowu Wcielonemu”⁴². Nabożeństwo dla ludzi doskonałych o. Kasper poleca podzielić na poszczególne miesiące, tygodnie, dni. To Serce należy również ofiarować Najdroższej Matce Maryi Pannie, wszystkim chórom anielskim, chórom świętych, całemu Kościołowi wojującemu, wszystkim duszom w czyśćcu, jak również samemu sobie, myślom, rozumowi, woli, zmysłom i uczuciom⁴³. Dla ludzi postępujących zaleca autor przystępowanie „do Serca Jezusa z wielką czcią, ufnością i miłością”⁴⁴. W Nim powinni się obmyć, oczyścić i zapalić się do Niego. W ten sposób mogą przyozdobić się pięknnością cnót, łaski, darów i zasług Serca Bożego, które pomoże uzdrowić wszelkie niemoce. Ludziom pokutującym o. Kasper zestawiał piękność Serca Bożego ze szpetnością grzechu. To porównanie miało wzbudzić obrzydzenie grzechu i w konsekwencji doprowadzić do żalu za popełnione winy⁴⁵.

Następny rozdział został napisany na wzór litanii do Serca Pana Jezusa⁴⁶, z tą różnicą, że po wezwaniu „zmiłuj się nade mną” zostało dodane „jako chcesz, wiesz i możesz”⁴⁷. Autor podaje prośby, które człowiek może kierować pod

41. Tamże, s. 16–17.

42. Tamże, s. 18.

43. Tamże, s. 19.

44. Tamże, s. 19–20.

45. J. Mandziuk, *Kasper Drużbicki – teolog i mistyk*, dz. cyt., s. 61–62. Zob. S. Szymański, J. Misiurek, *Prekursor kultu Serca Jezusowego*, „Ateneum Kapłańskie” 66(1963), s. 137–146.

46. Litanie do Serca Pana Jezusa 3 kwietnia 1889 r. zatwierdził papież Leon XIII. Składa się ona z 33 wezwań, z których 27 napisała s. Magdalena Remusa z Marsylii w 1718, 5 zostało wziętych z litanii s. de Soudeilles z Moulins oraz jedno z litanii O. Croiseta. Por. S. Szymański, *Litania do Najśw. Serca Jezusa*, „Ateneum Kapłańskie” 63(1961), s. 263.

47. K. Drużbicki, *Meta cordium Cor Jesu*, dz. cyt., s. 23.

adresem Serca Bożego zarówno we własnych intencjach, jak i swoich bliskich. Wśród wymienionych intencji znajdują się prośby o światło miłości, odpuszczenie grzechów, o pomoc Bożą, o cnoty i o to, by Pan Bóg dał drugim za przyczyną proszącego błogosławieństwo i „łaskę ostatnią”⁴⁸. Następne wezwania, podane na wzór litanii, mają na celu wzbudzać coraz to wyższe uczucia w człowieku.

W rozdziale zatytułowanym „Czynności Serca Jezusa” autor zwraca szczególną uwagę na dwie zalety Serca Bożego: mądrość i ogień miłości. Mądrość Serca Chrystusowego przejawia się w poznaniu Boga, urządzeniu świata, odkupieniu człowieka, tajemnicach Biblii. Za tę mądrość istnieje obowiązek wdzięczności Bogu. Natomiast miłość Serca Pana Jezusa objawia się w miłowaniu Boga Ojca, Ducha Świętego oraz samego siebie, w trosce o zbawienie nasze, o sprawiedliwość i prawdę, wypełnienie Woli Bożej. Miłość ta uzewnętrznia się również w wywyższeniu Boskiego majestatu, a także w miłości najdroższej swojej Matki⁴⁹. Następnie o. Kasper podaje modlitwy w formie prośb do Serca Jezusa miłosiernego, bolejącego i radosnego, których celem jest wzbudzenie uczucia do jeszcze gorętszego kochania Serca Bożego, wysłuchującego ludzkie prośby. Za wszystkie wyświadczone dobrodziejstwa jesteśmy zobowiązani do wyrażenia specjalnej wdzięczności Bożemu Sercu, oddając „poznanie i wiarę, nadzieję i ufność, miłość i kochanie, bojaźń i poszanowanie, nabożeństwo i pobożność, cześć i chwałę, poddaństwo i posłuszeństwo [...] życie, wolność i sławę naszą, serce nasze i nas samych”⁵⁰. Zakończeniem pierwszej części omawianego dziełka jest psalm wychwalający Serce Jezusowe. Można zgodzić się z opinią ks. Henryka Frosa SJ, który podał taką charakterystykę tej części pracy swojego współbrata: „Mimo nagromadzenia określeń, przenośni i porównań nie razi literackimi manierami swego czasu, wykazuje tylko zgodność z tradycją ujęć, hojnie tu wzbogaconych. Nie ma nic wspólnego z płytkim igraniem słów, tym bardziej z płytkim sentymentalizmem, o który w tym przedmiocie tak łatwo”⁵¹.

W drugiej części *Meta cordium Cor Jesu* o. Drużbicki umieścił dziesięć rozważań, które – jego zdaniem – mogą być potraktowane jako przygotowanie się do przyjęcia Komunii Świętej lub dziękczynienia po niej. W pierwszym rozważaniu podaje do przemyślenia porównanie z Trójcą Przenajświętszą,

48. Tamże, s. 26–27.

49. Tamże, s. 31–32.

50. Tamże, s. 47–48.

51. H. Fros, Ks. Kasper Drużbicki (1590–1662) wczesny świadek kultu Najświętszego Serca Jezusowego w Polsce. „Ateneum Kapłańskie”, 63(1961), s. 282.

pisząc: „Jak bowiem w Bogu jest jedna natura substancji a Troistość Osób, tak w Sercu Jezusa jedność jest substancją Serca, jest zaś i Troistość: Ciała, Duszy i Słowa, z których to trzech części Serce się składa, żyje, trwa i działa”⁵². To podobieństwo powinno nas napawać wielką radością, a zarazem wpływać na nas, byśmy prosili, „aby Serce Jezusa w nas pozostało, żyło, działało zawsze jak mu się podoba”⁵³.

Drugie rozważanie zawiera podkreślenie unii hipostatycznej, tak trudnej do zrozumienia w doczesnym życiu człowieka. Serce Jezusa bowiem, jako Majestat Boży, złączone jest z Trójcą Przenajświętszą. To wyniesienie Serca Jezusowego pobudza nas do uwielbienia Pana Boga. W trzecim rozważaniu o. Kasper zachęca, aby rozważać „Serce Jezusa, które jest niebem błogosławionych i domem, w którym oni daleko bardziej i z większą chęcią mieszkają, niż w materialnym niebie, w którym przebywają. To bowiem niebo nic więcej błogosławionym nie daje, jak tylko samo miejsce błogosławieństwa, ale samego błogosławieństwa nie udziela. Przeciwnie Serce zaś Jezusa daje i samo błogosławieństwo świętym i jest częścią ich błogosławieństwa”⁵⁴.

W czwartym rozważaniu Serce Boże porównane jest z rozpalonym piecem, w którym nigdy ogień miłości nie gaśnie. Z tego pieca – Serca Bożego – czerpali święci swoje ciepło w miłości. Autor zachęca do korzystania z tego pieca przede wszystkim tych, którzy ostygli w swoim życiu przez grzechy śmiertelne. Według piątego rozważania Serce Jezusa jest bogate we wszelkie łaski potrzebne do życia, dlatego każdy człowiek powinien obficie czerpać łaski z tego źródła. Autor porównuje Serce Zbawiciela do matki, która obficie karmi swoje dzieci. W szóstym rozważaniu o. Kasper przyrównuje Serce Boże do słońca, które swoimi promieniami oświetla każde miejsce. Wszak Chrystus Pan powiedział, że jest światłością świata (J 8, 12). W następnym rozważaniu autor porównuje Serce Zbawiciela do ogrodu rajskiego, w którym nie ma grzechu. Raj ten niejako zwraca się do nas słowami: „Przyjdzie do mnie wszyscy, którzy pracujecie” oraz „Wejźdź o duszo moja do tego rajcu (...) zrzuciwszy z siebie starego człowieka, a przyodziewszy się w tego nowego, który jest według Boga”⁵⁵. Tu należy nauczyć się wybierać co dobre, a co złe odrzucać. Z tego miejsca nie należy też nigdy odchodzić, mając na myśli słowa św. Piotra Apostoła: „Panie do kogóż pójdziemy, Ty masz słowa żywota wiecznego” (J 6, 69).

52. K. Drużbicki, *Meta cordium Cor Jesu*, dz. cyt., s. 53.

53. Tamże.

54. Tamże, s. 55.

55. Tamże, s. 63.

W ósmym rozważaniu Serce Jezusa ukazane jest jako źródło rodzaju ludzkiego. Źródło to podzielone jest na różne łaski, zasługi, doskonałości, ale w szczególności dzieli się na: „miłość, z której [Jezus Chrystus] stał się człowiekiem i na świat przyszedł, na pokorę, dla której stał się Człowiekiem, na łaskę, którą przyniósł i dał światu, na chwałę, na którą zasłużył i obiecał każdemu, kto w Niego wierzy na świecie”⁵⁶. O. Kasper zachęca do czerpania z tego źródła, by samemu przemienić się w źródło zasługujące na żywot wieczny⁵⁷. W dziewiątym rozważaniu polski jezuita przyrównuje Serce Jezusa do ula pełnego miodu, którego plastry pracowita pszczoła – dusza Jezusa Chrystusa i Boska Osoba Słowa – wytworzyła. Pyta, co może być słodsze, jak „[...] dobroć, nauka i mądrość, jak miłość, świętość i zasługi, jak cnoty, dary, obietnica i nagroda życia wiecznego”⁵⁸. W tym ulu Serca Bożego mieszkają i roją się pszczoły wojującego Kościoła. Autor zachęca dusze do pracy w tym ulu Serca Jezusowego, by wytwarzały „miód pokuty, miód żarliwości o chwałę Bożą i zbawienie dusz ludzkich, miód czystości i ubóstwa, posłuszeństwa, pokory, cierpliwości, wytrwania w dobrym”⁵⁹.

W ostatnim rozważaniu o. Drużbicki przyrównuje Serce Zbawiciela do stołu biesiadnego, zastawionego najlepszymi potrawami. U tego stołu siedzi Trójca Przenajświętsza, Matka Boża, aniołowie i święci. „Z tego stołu Serca Jezusowego – pisze w zakończeniu – żywi się cały Kościół, którego pokarmem jest Jego Słowo, Pismo, Prawo, Prawda i Łaska. Również jego pokarmem są cnoty, dary i przykłady, a nade wszystko Męka Chrystusa, pokora, ubóstwo, wzgarda, prace, boleści, krzyż, rany i śmierć. Tym się karmi duszo moja, która miłujesz Serce Jezusowe”⁶⁰. W dalszej części o. Kasper podsuwa myśl, że nie tylko mamy korzystać z darów Serca Jezusowego, ale należy przygotować temu Sercu stół, na którym znajdą się takie potrawy, jak: „czynienie woli jego, zbawienie dusz ludzkich, cierpliwość w utrapieniu cicha i wesoła, odpuszczenie krzywd i szczerą miłość nieprzyjaciół, zwyciężając zło dobrym przez modlitwę, pokorę serca, oczyszczenie, gorącość ducha i ubóstwienie nawrócenia. To są potrawy, którymi się karmi Serce Jezusowe”⁶¹.

Na podstawie dość ogólnego, ze względu na rygory objętościowe artykułu, omówienia dziełka o. Kaspra Drużbickiego *Meta cordium cor Jesu* można

56. Tamże, s. 65.

57. Tamże.

58. Tamże, s. 66–67.

59. Tamże, s. 67.

60. K. Drużbicki, *Meta cordium Cor Jesu*, dz. cyt., s. 69.

61. Tamże, s. 70.

wnioskować, że jego autor w oryginalny sposób pojmował nadprzyrodzoną rzeczywistość Serca Jezusowego. Na każdym kroku podkreślał jego rolę w życiu wewnętrznym człowieka, dążącego do zjednoczenia z Bogiem. Myśli podane przez polskiego jezuitę były tak oryginalne, że o. Daniel Pawłowski, podający spis rękopisów swojego przełożonego, nie włączył doń prezentowanej książeczki. Bał się o niej uczynić nawet wzmiankę. Jednak w następnych dziesięcioleciach książeczka była często wydawana i tłumaczona na obce języki⁶². O. Jan Vincenty Bainvel, francuski autor licznych publikacji o kulcie Serca Bożego, taką podał ocenę tego dziełka: „Żadna dotąd książeczka nie mówiła tak jasno o Sercu Pana Jezusa, żadna nie odsłaniała tylu horyzontów. I dotąd jeszcze wśród tylu podręczników, nie ma żadnego praktyczniejszego, bogatszego sugestywniejszego”⁶³.

Z pewnością pod wpływem o. Drużbickiego nabożeństwo do Najświętszego Serca Pana Jezusa na przełomie XVII/XVIII stulecia było znane i praktykowane w Polsce. W 1726 r. wpłynęły do Stolicy Apostolskiej od króla polskiego Augusta II Mocnego i od biskupa krakowskiego Konstantyna Szaniawskiego prośby, aby w całym Kościele wprowadzono nabożeństwo wiernych do Serca Bożego. Biskup Szaniawski w liście do papieża Benedykta XIII z 6 maja 1726 r. tak pisał: „Ponieważ się stale nabożeństwo wiernych do Najświętszego Serca Pana Jezusa rozwija również w Królestwie Polskim, przeto serca pobożne gorąco pragną, aby to Najświętsze Serce Bożej miłości było z każdym dniem coraz bardziej wielbione i czczone”⁶⁴. W 1765 r. podobną prośbę ponowił cały ówczesny Episkopat Polski⁶⁵.

* * *

Szeroka była tematyka w spuściźnie pisarskiej o. Kaspra Drużbickiego, który pisał dzieła z zakresu ascetyki ogólnej, dawał do ręki zakonnikom zbiory ćwiczeń duchownych, interesowały go zagadnienia liturgiczne oraz stał się propagatorem kultu Serca Bożego. Wśród licznych autorów, którzy wywarli wpływ na jego twórczość należy wymienić na pierwszym miejscu św. Ignacego

62. Kalisz 1683, Poznań 1683; Kalisz 1693; Lwów 1730; Lwów 1875; Angers 1685; Przekład w języku polskim: *Serce Jezusa meta serc stworzonych*, Poznań 1687; Przekład w języku angielskim: *Heart of Jesus the Goal of all Hearts*, 1890.

63. J. V. Bainvel, *Kult Serca Bożego*, Kraków 1934, s. 406.

64. J. Nilles, *De rationibus festorum Sacrtissimi Cordis Jesu et Purissimi Cordis Mariae*, Oeniponte 1855, s. 32.

65. K. Drzymała, *Kasper Drużbicki Apostoł kultu Najświętszego Serca Jezusowego w Polsce XVII wieku*. „Homo Dei”, 31(1962), s. 312.

Loyolę, którego duch „odzwierciedlił się doskonale, nawet z pewnym nadmiarem (zasługa może temperamentu polskiego?) w polskim ascecie i mistyku”⁶⁶.

O. Kasper miał prosty styl pisania, czasem jakby niedbały, a pochodziło to stąd, że swoje dzieła często pisał w drodze, na popasach. W każdym traktacie paragrafy są jasno rozgraniczone, prawie wystarczające samym sobie. Pisał nie tylko prozą, ale i wierszem, bowiem będąc jeszcze na studiach układał hymny łacińskie. Znakomicie władał łaciną, ale pisał też w języku polskim. Podane wykazy jego pism są niekompletne, gdyż wiele dzieł zaginęło lub pozostało w rękopisach, rozproszonych po różnych archiwach. Szereg dzieł przetłumaczono na obce języki, a wydano je w Niemczech, Francji, Anglii i Hiszpanii. Dla uzupełnienia całości twórczości jednego z największych polskich pisarzy ascetycznych wielce pożądane byłoby wydanie istniejących jego kazań i mów okolicznościowych.

THE WRITER'S CREATION OF FATHER KASPER DRUŻBICKI SJ (1590-1662)

Summary

One of the most outstanding Polish Jesuit in seventeenth century was the father Kasper Drużbicki. He performed many external activity in the monastic life especially as superior of many monasteries and responsible for entire province - though his deep ascetic life had never been compromised. He was a prolific writer, and his works involved the Christian asceticism, exercises of clergymen, liturgies, biographistic and the devotion to the Heart of God which he was precursor. His writings in Latin were published in many domestic and foreign Jesuit centers and received the double collective edition in „the Opera omnia”. Some were translated on foreign languages. His writings written in Latin were many times given in different Jesuit centres domestic and foreign and received the double collective edition in „the Opera omnia”. Some of them were translated to foreign languages.

Słowa kluczowe: jezuici, asceza, wydawnictwa jezuickie, kult Serca Bożego, doskonałość chrześcijańska

---

66. M. Bednarz, *Charakterystyczne cechy mistyki O. Kaspra Drużbickiego*. „Ateneum Kapłańskie”, 66 (1963), s. 123.

Key words: Jesuits, the asceticism, Jesuit publishing houses, devotion to the Heart of God, the Christian excellence

BIBLIOGRAFIA:

- Dzieła o. Kaspra Druźbickiego w wydaniach pojedynczych i zbiorowych.
 Bednarski S., *Druźbicki Kasper*. w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5. Kraków 1939–1946, s. 403–404.
- Bednarz M., *Charakterystyczne cechy mistyki o. Kaspra Druźbickiego*. „Ateneum Kapłańskie” 63 (1963), s. 113–123.
- Druźbicki Kasper*, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, opr. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 133.
- Drzymała K., *Kasper Druźbicki Apostoł kultu Najświętszego Serca Jezusowego w Polsce XVII w.*, „Homo Dei” 31 (1962), s. 308–311.
- Fros H., *Ks. Kasper Druźbicki (1590–1662) wczesny świadek kultu Najświętszego Serca Jezusowego w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 63 (1961), s. 273–283.
- Krzyszkowski J., *O. Kasper Druźbicki T.J. (w trzechsetną rocznicę zgonu)*, „Sacrum Poloniae Millennium” 11 (1965), s. 573–613.
- Majkowski J. Misiurek J., *Druźbicki Kasper SJ*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, szp. 238–241.
- Mandziuk J., *Ks. Kasper Druźbicki (1590–1662) i jego nauka o doskonałości chrześcijańskiej*. „Saeculum Christianum” 24 (2017), s. 128–138.
- Mandziuk J., *Ks. Kasper Druźbicki – teolog i mistyk*, Warszawa 1969, mps.
- Nilles J., *De rationibus festorum Sacratissimi Cordis Jesu et Purissimi Cordis Mariae*. Oeniponte 1855.
- Pourrat P., *La spiritualité chrétienne*, t. 4, Paris 1927.
- Szymański S, Misiurek J., *Prekursor kultu Serca Jezusowego*, „Ateneum Kapłańskie” 66 (1963), s. 137–146.
- Szymusiak J., *Spuścizna literacka o. Druźbickiego*. „Ateneum Kapłańskie” 63 (1966), s. 153–158.
- Szymusiak J., *Textes inédits du P. G. Druźbicki*. „Revue d’Ascétique et Mystique” 39 (1963) s. 361–379.